

فصلنامه علمی فقه و حقوق نوین

Print ISSN: 2717- 1469
Online ISSN: 2717 – 1477

ISC.SID.NOORMAGZ.MAGIRAN
GOOGLESCHOLAR.ENSANI
www.jaml.ir

سال ۱۴۰۴، سال ششم، شماره ۲۳،
صفحات ۲۳-۱

چالش های تقنینی نهاد نظارت سامانه های الکترونیکی در نظام عدالت کیفری ایران با نگاهی بر رویه قضایی

دانشیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران
atukooski@gmail.com

دکتر غلامحسن کوشکی

دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم شناسی دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد
قم، ایران amirpoostchii@gmail.com

امیر پوستچی

چکیده

در پی پیشرفت فناوری و نیاز به بروز رسانی مقررات کیفری، نهاد نظارت الکترونیکی در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ به عنوان یکی از ابزارهای جایگزین حبس و نهاد ارفاقی معرفی شد و از سال ۱۳۹۷ به مرحله اجرا درآمد. نظارت الکترونیکی به مجموعه فرایندهایی گفته می شود که به موجب قانون از سوی مقام قضایی ذی صلاح در راستای کنترل و در دسترس بودن بهره وران (۱) در محیط خارج از زندان از طریق تجهیزات الکترونیکی اعم از پابند الکترونیکی اعمال می شود. این مقاله به بررسی چالش های تقنینی این نهاد نوپا در نظام عدالت کیفری ایران پرداخته و هدف آن تبیین مشکلات ناشی از عدم شفافیت قوانین مرتبط و محدودیت های زیرساختی است که مانع بهره گیری بهینه از این نهاد در راستای کاهش جمعیت زندانیان و تقویت بازپروری اجتماعی بزهکاران شده است. نظارت الکترونیکی، که با استفاده از ابزارهایی همچون پابند الکترونیکی اجرا می شود، به محکومان امکان می دهد تحت شرایط مشخصی در خارج از زندان و در محیط های تعیین شده اقامت داشته باشند. روش تحقیق این پژوهش، تحلیل های نظری و بررسی رویه های قضایی و نظریات مشورتی، آیین نامه ها و دستور العمل های مربوطه و مصاحبه های میدانی، سعی بر آن دارد تا ابهامات موجود در قوانین و آیین نامه های مرتبط را شناسایی و به ویژه مسائلی چون دامنه شمول نظارت الکترونیکی، شرایط و معیارهای صدور آن و ضمانت اجرای تخلف تعهدات محکومان و... را مورد توجه قرار داده است بنابراین روش تحقیق تحلیلی- توصیفی و میدانی است. در پایان، پیشنهادهایی برای اصلاح مقررات و بهبود اجرای نظارت الکترونیکی ارائه می شود تا این نهاد بتواند به عنوان راهکاری مؤثر برای کنترل جرائم و کاهش جمعیت زندان ها مورد استفاده قرار گیرد.

نظارت الکترونیکی، تجهیزات الکترونیکی، پابند الکترونیکی، جایگزین حبس، آزادی مشروط

واژگان کلیدی:

Scientific Journal of Modern
Jurisprudence and Law

Print ISSN: 2717- 1469
Online ISSN: 2717 - 1477

Profile in ISC,SID, Noormags,
Magiran, Ensani,
GoogleScholar
www.jaml.ir

Year 2025, Sixth year , Issue 23

Pages 1-23

Legal challenges of the electronic systems monitoring institution in Iran's criminal justice system with a look at judicial procedure

Dr. Gholam Hasan
Koushki

Associate Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law and Political Science, Allameh Tabataba'i University.

Amir Poostchi

PhD student in Criminal Law and Criminology, Faculty of Humanities, Islamic Azad University, Qom

Abstract

Following technological advances and the need to update criminal regulations, the institution of electronic monitoring was introduced in the Islamic Penal Code of 1392 as an alternative to imprisonment and a parole institution and came into effect in 1397. Electronic monitoring refers to a set of processes that are applied by the competent judicial authority in accordance with the law to control and ensure the availability of beneficiaries (1) in an environment outside the prison through electronic equipment, including electronic monitoring. This article examines the legislative challenges of this new institution in the Iranian criminal justice system and aims to explain the problems arising from the lack of transparency of related laws and infrastructure limitations that have prevented the optimal use of this institution in order to reduce the prison population and strengthen the social rehabilitation of criminals. Electronic monitoring, which is implemented using tools such as electronic monitoring, allows convicts to reside outside the prison and in designated environments under certain conditions. The research method of this study, theoretical analyses and examination of judicial procedures and advisory opinions, relevant regulations and instructions, and field interviews, attempts to identify ambiguities in relevant laws and regulations, and in particular, it has considered issues such as the scope of electronic monitoring, the conditions and criteria for its issuance, and the guarantee of the implementation of the offenders' obligations, etc. Therefore, the research method is analytical-descriptive and field. Finally, suggestions are presented for amending regulations and improving the implementation of electronic monitoring so that this institution can be used as an effective solution for controlling crimes and reducing the prison population.

Keywords: Electronic monitoring, electronic equipment, electronic restraint, alternative to imprisonment, parole

مقدمه

اقدام شود. این نهاد نوپا با تکیه بر اصل آزادی شهروندان در
صدد مصون نگه داشتن شماری از بزهکاران از قرار های سالب
آزادی است (اصغری، ۱۳۹۸، ص ۴۳).

نظارت الکترونیکی توسط تجهیزات خاصی انجام می
شود (مؤذن زادگان، ۱۴۰۱، ص ۱۴۰) که این تجهیزات به کلیه
وسایل و لوازمی اطلاق می گردد که به منظور نظارت
الکترونیکی به فرد تحت مراقبت نصب می شود.

در ایران، با تصویب قانون مجازات اسلامی در سال ۱۳۹۲،
نهاد نظارت الکترونیکی به طور رسمی وارد نظام عدالت کیفری
شد ضمن اینکه ماده ۶۲ ق.م.ا در مورد دامنه شمول این نهاد،
بیان می دارد در جرایم تعزیری درجه پنج تا هشت دادگاه می
تواند در صورت وجود شرایط مقرر در تعویق صدور حکم،
محکوم به حبس را با رضایت وی در محدوده مکانی مشخصی
تحت نظارت الکترونیکی قرار دهد (تدین، ۱۳۸۷، صص ۵۵-
۶۶). نظارت الکترونیکی به عنوان ضمانت اجرای جایگزین و
گاهی به عنوان تکمیل کننده مجازات زندان عمل می
کند (آشوری، ۱۴۰۱، ص ۳۹۰).

هدف از این اقدام، کاهش تراکم جمعیت زندانها و ایجاد
فضایی مناسب برای بازگشت موفقیت آمیز بزهکاران به جامعه
است. این ابزار به ویژه برای بزهکارانی که مرتکب جرایم
سبک تر شده اند یا در شرایط خاص قرار دارند، به کار گرفته
می شود و به آنها اجازه می دهد که تحت شرایط و
محدودیت های معین، دوران محکومیت خود را خارج از زندان
سپری کنند.

علیرغم اهداف مثبت و تلاش های صورت گرفته برای اجرای
نظارت الکترونیکی، این نهاد همچنان با چالش ها و موانع

در دنیای معاصر، استفاده از فناوری های نوین در عرصه های
مختلف جامعه، از جمله نظام های قضایی و حقوقی، به سرعت
در حال گسترش است. یکی از رویکردهای نوین که به منظور
بهبود مدیریت جمعیت زندانیان و حمایت از بازپروری
اجتماعی بزهکاران به کار گرفته شده، بهره گیری از نظارت
سامانه های الکترونیکی است. این نوع نظارت که عمدتاً از
طریق ابزارهایی همچون پابندهای الکترونیکی به اجرا
درمی آید، به عنوان جایگزینی برای حبس سنتی در بسیاری از
کشورهای جهان مطرح شده است. این فناوری به مقامات
قضایی این امکان را می دهد که بزهکاران را در محیط های
مشخص و کنترل شده ای تحت نظر داشته باشند، بدون اینکه
نیاز به زندان سپاری آنها باشد. استفاده از هرگونه ضمانت اجرا
و تدابیری که خارج از محیط رسمی زندان اعمال می شود
باعث ایجاد و توسعه و تقویت احساس مسئولیت و اعطای
فرصت زمینه بازگشت به جامعه و بازپروری آنان را فراهم می
کند (مؤذن زادگان، ۱۴۰۰، ص ۳۱).

نظارت الکترونیکی با استفاده از سامانه های الکترونیکی
هوشمند مثل پابند (۲) حضور فرد را در محدوده از پیش
تعیین شده کنترل می کند (طهماسبی، ۱۳۹۸، ص ۱۷۷).
مقام قضایی دادگاه صادر کننده حکم قطعی، در صورت
درخواست و موافقت (۳) (مؤذن زادگان، ۱۴۰۱، ص ۱۴۰)
محکوم علیهی که داخل زندان است، نسبت به تعیین محدوده
مراقبت اقدام و مبادرت به صدور نظارت الکترونیکی برای وی
می کند. سپس با توجه به ماده ۳ آیین نامه اجرایی مراقبت
های الکترونیکی محکوم علیه تحت الحفظ به مرکز اعزام می
گردد تا نسبت به نصب و راه اندازی تجهیزات و آموزش وی،

فناوری در نظام حقوقی ایران، پژوهش‌های علمی و مطالعات حقوقی در زمینه چالش‌ها و فرصت‌های نظارت الکترونیکی ضروری به نظر می‌رسند. بررسی ابعاد مختلف این نهاد و تحلیل مشکلات موجود در اجرا و تفسیر قوانین، می‌تواند به روشن‌تر شدن راهکارهای قانونی و اصلاح مقررات کمک کند. از همین رو، این پژوهش تلاش دارد تا با استفاده از تحلیل‌های نظری، مطالعه رویه‌های قضایی و مصاحبه‌های میدانی با مقامات قضایی و بهره‌وران این سامانه، به بررسی چالش‌ها و خلأهای تقنینی و اجرایی بپردازد و راهکارهایی برای بهبود استفاده از نظارت الکترونیکی ارائه دهد.

۱- چالش‌های تقنینی نظارت سامانه‌های الکترونیکی

از آنجایی که نظارت الکترونیکی، یک نهاد ارفاقی نوپایی است و از سال ۱۳۹۷ با توجه به تصویب شدن آیین‌نامه اجرایی آن لازم‌الاجرا شده است (باری، ۱۳۹۵، صص ۴۴-۴۶) به دلیل عدم وجود فرهنگ سازمانی مناسب در دستگاه قضایی و عدم آموزش‌های لازم به قضات و کمبود تجهیزات و ابزارهای الکترونیکی و کمبود زیرساخت‌های مناسب و عدم تبیین دقیق دامنه شمول بهره‌وران نظارت الکترونیکی و شرایط صدور و اجرای آن در آیین‌نامه (۴) مربوطه و دیگر قوانین موضوعه و دیگر موارد مرتبط به نظارت الکترونیکی، این نهاد ارفاقی دارای معضلات و چالش‌ها و مشکلاتی است که به دلیل ساکت بودن قوانین و عدم تصریح دقیق و نوپا بودن آن و... به وجود آمده است که در ادامه مباحث به تحلیل چالش‌های این نهاد نظارتی و رفع ابهامات به وجود آمده خواهیم پرداخت.

۱-۱- ابهام در مورد دامنه شمول بهره‌وران نظارت الکترونیکی

متعددی در نظام حقوقی ایران مواجه است. یکی از مشکلات اساسی، نبود زیرساخت‌های فنی و اجرایی لازم برای پیاده‌سازی کامل این سیستم است. نظارت الکترونیکی نیازمند تجهیزات پیشرفته‌ای مانند پابندهای الکترونیکی و سیستم‌های کنترل از راه دور است که باید به صورت پیوسته و با دقت بالا، موقعیت و رفتار محکوم را تحت نظر داشته باشند. اما محدودیت‌های موجود در زمینه تأمین این تجهیزات و هزینه‌های اجرایی، مشکلاتی را در زمینه بهره‌برداری کامل از این ابزار ایجاد کرده است. از سوی دیگر، چالش‌های تقنینی و قانونی نیز بر سر راه اجرای مؤثر این نهاد قرار دارند. از جمله مهم‌ترین این چالش‌ها، نبود شفافیت کافی در قوانین و آیین‌نامه‌های اجرایی مرتبط با نظارت الکترونیکی است. برای مثال، دامنه شمول این نوع نظارت به طور دقیق در قوانین مشخص نشده و ابهاماتی درباره نوع جرایمی که می‌توانند مشمول نظارت الکترونیکی شوند و شرایط و معیارهای صدور آن برای محکومان وجود دارد. علاوه بر این، مسائلی چون تعهدات و الزامات محکومان در دوران نظارت الکترونیکی و ضمانت اجرای تخلفات احتمالی نیز به درستی تبیین نشده‌اند. این ابهامات و خلأهای قانونی موجب شده که قضات و مقامات قضایی در مواردی با مشکلاتی در تصمیم‌گیری و اجرای این ابزار مواجه شوند و حتی در برخی موارد، محکومان نتوانند از این مزیت قانونی بهره‌مند شوند. برای مثال، برخی از محکومان به دلیل عدم دسترسی به اطلاعات کافی در مورد شرایط و مراحل درخواست نظارت الکترونیکی، فرصت استفاده از این نهاد را از دست می‌دهند. همچنین، قضات نیز به دلیل نبود دستورالعمل‌های روشن و جامع، ممکن است در تصمیم‌گیری‌های خود با مشکل مواجه شوند و با عدم قطعیت‌های قانونی روبه‌رو شوند. با توجه به نوپا بودن این

راستای اجرای ماده ۶۲ ق.م.ا ناظر به مواد ۴۰ و ۴۱ قانون مرقوم برای مشارالیه تقاضای استفاده از نظارت الکترونیکی کرده است علیهذا با توجه به وضع خاص متهم و احراز شرایط ماده ۴۰ ق.م.ا با تقاضای مزبور در حوزه قضایی استان قم موافقت می شود و در صورت تخلف و خروج از حوزه قضایی استان قم، نظارت الکترونیکی لغو و جهت ادامه حبس به زندان اعاده خواهد شد.

خلاصه ای از متن دادنامه صادره از دادگاه کیفری شهرستان رباط کریم در مورد اتهام تحصیل مال مسروقه به شرح زیر است:

متهم به تحمل یکسال حبس و ۵۰ ضربه شلاق تعزیری محکوم شده است و با توجه به اینکه مشارالیه شرایط مقرر در تعویق مراقبتی را دارا بوده و تقاضای آزادی و تحمل حبس تحت نظارت سامانه های الکترونیکی نموده که مورد موافقت دادیار واحد اجرای احکام کیفری قرار گرفته است و مستندا به ماده ۶۲ ق.م.ا بازداشت تحت نظارت الکترونیکی در محدوده هزار متری حوزه قضایی محل سکونت و محل کار با رعایت شرایط مقرر را صادر و اعلام می نماید.

همچنین با توجه به تبصره ۲ ماده ۸۹ ق.م.ا برای نوجوانی که مرتکب جرم تعزیری شود (فروغی و ایرانی، ۱۳۹۵، صص ۶۰۱-۶۲۶) و سن آنها در زمان ارتکاب جرم بین ۱۵ تا ۱۸ سال باشد دادگاه می تواند با توجه به وضع متهم و جرم ارتكابی به جای صدور حکم به مجازات نگهداری یا جزای نقدی موضوع بند های (الف) تا (پ) این ماده، به اقامت در منزل در ساعاتی که دادگاه معین می کند حکم دهد که از نظر نگارنده در این رابطه برای ردیابی فرد تحت نظر در ساعات معین شده، از نظارت الکترونیکی استفاده می شود. علاوه بر

در رابطه با دامنه شمول نظارت الکترونیکی که شامل چه جرائم و محکومانی برای استفاده از این نهاد نظارتی هستند، مطابق ماده ۶۲ ق.م.ا مصوب ۱۳۹۲ در جرائم تعزیری درجه پنج تا درجه هشت، دادگاه می تواند در صورت وجود شرایط مقرر در تعویق مراقبتی، محکوم به حبس را با رضایت وی در محدوده مکانی مشخص تحت نظارت الکترونیکی قرار دهد. مطابق تبصره ۲ این ماده، مقررات این ماده در مورد حبس های تعزیری درجه دو، درجه سه و درجه چهار نیز پس از گذراندن یک چهارم (۵) مجازات های حبس قابل اعمال است (۶).

مطابق تبصره ۳ ماده مذکور، قوه قضائیه می تواند برای اجرای تدابیر نظارتی موضوع این ماده یا سایر مقرراتی که به موجب آن متهم یا محکوم تحت نظارت الکترونیکی قرار می گیرد، با نظارت سازمان زندان ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور از ظرفیت بخش خصوصی استفاده کند. آیین نامه اجرائی این تبصره توسط معاونت حقوقی قوه قضائیه با همکاری مرکز آمار و فناوری و سازمان زندان ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور تهیه می شود و به تصویب رئیس قوه قضائیه می رسد.

در راستای اعمال ماده ۶۲ ق.م.ا به دو رای قضایی نیز می توان اشاره کرد که به شرح زیر است:

خلاصه ای از متن دادنامه صادره از دادگاه تجدید نظر استان قم در مورد اتهام جعل، کلاهبرداری به میزان سیزده میلیون تومان به شرح زیر است:

متهم بابت کلاهبرداری های متعدد به تحمل دو سال و یک روز حبس و بابت جعل به یکسال حبس و ۲/۳۰۰/۰۰۰ تومان جزای نقدی محکوم شده است و دادیار اجرای احکام در

غیر از زندان استقرار داشته و تحت نظارت سامانه های الکترونیکی از آن محل خارج نشود. این موضوع در بند ۴ ماده ۲ آیین نامه مراقبت های الکترونیکی مصوب ۱۳۹۷/۰۴/۱۱ تصریح شده است. به موجب صراحت بند ۴، افرادی که ممکن است حسب تصمیم مرجع ذی صلاح تحت مراقبت الکترونیکی قرار گیرند، افرادی هستند که به موجب قانون یا تصمیم قاضی تحت مراقبت بوده یا از ورود یا خروج از محدوده معینی منع شده باشند. بدین ترتیب هرگاه قاضی در دوره تعلیق اجرای مجازات یا تعویق صدور حکم و یا حکم به آزادی مشروط مقرر کند که محکوم باید از اقامت در محل معین منع و یا اجبار به اقامت در محل معین داشته باشد، از سامانه های الکترونیکی برای نظارت بر وضعیت او استفاده می شود (مؤذن زادگان، ۱۴۰۱، ص ۱۹۳).

در خصوص امکان بهره مندی محکوم به معاونت در قتل عمد و مستخدمین دولت به لحاظ ارتکاب جرم، طبق نظریه مشورتی (۹) چنین برداشت می شود که از آنجایی که برای اعمال ماده ۶۲ ق.م.ا، صرف وجود شرایط مقرر در تعویق مراقبتی اشاره شده است، لذا اعمال مقررات این ماده در خصوص معاونت در قتل عمدی، منع قانونی ندارد. در خصوص امکان بهره مندی از نظارت الکترونیکی برای افرادی که به حبس بدل از جزای نقدی محکوم شده اند و افرادی که مرتکب جرائم اقتصادی شده اند طبق نظریه مشورتی (۱۰) چنین بیان می شود که حبس بدل از جزای نقدی از دایره شمول نظارت الکترونیکی خروج موضوعی دارد زیرا اعمال این نهاد مختص به محکومین به حبس است و در مورد جرائم اقتصادی نیز طبق نظریه مشورتی (۱۱) دیگری بیان می دارد که منع قانونی وجود ندارد.

ماده ۶۲، طبق (فروغی و ایرانی، ۱۳۹۵، صص ۶۰۱-۶۲۶) بند «و» تبصره ۱۷ قانون بودجه ی ۱۳۹۳ کل کشور مصوب ۶ اسفند ۱۳۹۲، به سازمان زندان ها و اقدامات تامینی و تربیتی کشور اجازه داده می شود زندانیانی که به مرخصی اعزام می شوند یا در زندان های باز، شاغل در موسسه های صنعتی، کشاورزی و خدماتی اشتغال دارند و همچنین محکومان واجد شرایط را تحت نظارت الکترونیکی قرار دهد. علاوه بر موارد مذکور، طبق ماده ۲ آیین نامه، در مورد محکومانی که آزادی مشروط، نظام نیمه آزادی، برای آنها صادر شده است نیز می توان برای آنها نظارت الکترونیکی صادر کرد در نتیجه برای جرائم خشن حتی اگر مشمول درجات تعزیری ماده ۶۲ ق.م.ا باشند، نظارت الکترونیکی صادر نمی شود (۷) همچنین ماده ۲ آیین نامه در مورد دامنه شمول نظارت الکترونیکی بیان می دارد: افرادی که ممکن است حسب مرجع ذی صلاح تحت مراقبت الکترونیکی قرار گیرند شامل مواردی از قبیل متهمان مشمول بند «چ» ماده ۲۱۷ ق.آ.د.ک (۸)، محکومان مشمول ماده ۶۲ ق.م.ا، زندانیان تحت نظام نیمه آزادی و شاغل در مراکز حرفه آموزی، افرادی که به موجب قانون یا تصمیم مرجع قضایی تحت مراقبت بوده یا از ورود و خروج از محدوده معینی منع شدند از قبیل مراقبت های مذکور در مواد ۴۲ و ۴۳ ق.م.ا و سایر موارد پیش بینی شده در قوانین مقررات می باشند. به نظر می رسد در مورد قرار تعلیق اجرای مجازات، تعویق صدور حکم و حکم آزادی مشروط، فقط دستور قاضی نسبت به اجبار به اقامت در محل معین یا عدم اقامت در مکان معین می تواند تحت نظارت سامانه های الکترونیکی قرار گیرد. به عبارت دیگر استفاده از سامانه های الکترونیکی تنها در مواردی مطرح می شود که به حکم قاضی مقرر است محکوم در محل معینی

اظهار می دارد: بند الف) محدوده مراقبتی درجه یک، محلی است که فرد تحت مراقبت، در آن سکونت دارد و شعاع تردد مجاز در آن حداکثر ۲۰۰ متر از ساختمان محل سکونت است. بند ب) محدوده مراقبتی درجه دو، محلی است که فرد تحت مراقبت، در آن سکونت دارد و شعاع تردد مجاز در آن حداکثر ۵۰۰ متر از ساختمان محل سکونت است. بند پ) محدوده مراقبتی درجه سه، محلی است که فرد تحت مراقبت، در آن سکونت دارد و شعاع تردد مجاز در آن حداکثر ۱۰۰۰ متر از ساختمان محل سکونت است. ضمناً اگر در آن محل از لحاظ فنی امکان نظارت نباشد، محدوده مراقبت با موافقت فرد عوض می‌شود. مقام قضایی باید محدوده تردد بهره‌ور در متن دادنامه را نیز مشخص کند که در این راستا می‌توان به چند رای قضایی اشاره کرد:

رای اول:

خلاصه ای از متن دادنامه صادره از دادگاه تجدید نظر استان قم در مورد اتهام تحصیل مال مسروقه، دخل و تصرف در اموال توقیف شده، تغییر در ارقام و مشخصات شماره پلاک موتور به شرح زیر است:

متهم به تحمل سه سال حبس و ۷۴ ضربه شلاق محکوم شده و رای در این دادگاه قطعی شده است و دادیار اجرای احکام در راستای اجرای ماده ۶۲ ق.م.ا. نظر به مواد ۴۰ و ۴۱ قانون مرقوم برای مشارالیه تقاضای استفاده از نظارت الکترونیکی کرده است که با تقاضای مزبور در محدوده هزارمتری از محل سکونت موافقت شده است.

رای دوم:

در خصوص امکان بهره‌مندی افرادی که به دلیل محکومیت های مالی یا این که به دلیل رد مال ناشی از جرم در حبس هستند و محکومانی که پس از اتمام حبس در حال تحمل، وارد حبس دیگری می‌شوند، طبق یک نظریه مشورتی (۱۲) در خصوص دسته اول بیان می‌دارد این افراد برای استفاده از نظارت الکترونیکی خروج موضوعی دارند و طبق نظریه مشورتی (۱۳) دیگری برای دسته دوم بیان می‌دارد که اعمال ماده ۶۲ ق.م.ا. در خصوص یک محکومیت به حبس قابل تسری به سایر محکومیت های حبس وی نیست.

۱-۲- ابهام در مورد محدوده تردد بهره‌ور و نظارت الکترونیکی/ امکان یا عدم امکان گسترش محدوده تردد

محدوده تعیین شده برای تردد بهره‌ور و نظارت سامانه های الکترونیکی تا سنوات قبل استانی بوده است و با توجه به نظر قضایی صادر کننده حکم قطعی، تصمیم مقتضی گرفته می‌شده است (۱۴) اما هم اکنون با توجه به آیین نامه و دستورالعمل اجرایی آن به صورت منطقه‌ای و محلی است مگر اینکه بسته به نظر مرجع قضایی محدوده بزرگتری برای آنها مشخص شود. بعضی از قضات برای سر کار رفتن بهره‌ور و آن، محدوده را گسترده‌تر و متناسب با محل اقامت و محل کار فرد تعیین می‌کنند اما بعضی از قضات در این مورد همکاری نکرده که البته محدوده تعیین شده بستگی به شدت و نوع جرم دارد (۱۵). با توجه به دستورالعمل تعیین محدوده مراقبتی محکومان تحت نظارت سامانه های الکترونیکی مصوب ۱۴۰۱/۰۵/۲۹، محدوده های تردد را در سه درجه مشخص کرده است.

ماده ۱ این دستورالعمل، در مورد محدوده های تعیین شده برای تحت مراقبت قرار گرفتن بهره‌ور و نظارت الکترونیکی

تبصره: این درخواست یا پیش نهاد هر دوماه یکبار قابل طرح است.

ضمنا برای جابجایی خارج از محدوده، بهره ور باید با مامور ناظر هماهنگ کند. خروج از محدوده با هماهنگی مامور ناظر در صورتی امکان پذیر است که آنان بخواهند به مراکز درمانی یا مراجع قضایی مراجعه کنند در غیر این صورت امکان خروج از محدوده وجود نخواهد داشت(۱۶).

در موارد اضطراری برای خروج از محدوده تعیین شده ماده ۲۵ آیین نامه اجرایی مربوطه بیان می دارد:

در صورت وجود شرایط اضطراری از قبیل مخاطرات جانی یا حیثیتی که خروج از محدوده مراقبتی ضرورت داشته باشد، فرد تحت مراقبت موظف است در صورت امکان از مرکز مراقبت، کسب تکلیف نماید در غیر این صورت بلافاصله پس از رفع شرایط اضطراری باید مراتب را به مرکز مذکور اعلام نماید. اثبات وضعیت اضطراری و ضرورت خروج فوری بر عهده مرتکب است و در صورت اثبات، تخلف محسوب نمی شود بنابراین اگر فرد نتواند آن را اثبات کند تخلف محسوب شده و مطابق ضمانت اجرای تخلف از تعهدات با او برخورد خواهد شد بنابراین در این صورت مطابق با ضمانت اجرای تخلف از تعهدات، فرد تحت نظر به زندان عودت داده می شود.

۲- چالش های کاربردی نظارت سامانه های الکترونیکی

در این بخش به تبیین چالش های کاربردی نظارت سامانه های الکترونیکی اعم از معیار و شرایط صدور نظارت الکترونیکی و نحوه درخواست زندانی برای استفاده از این نهاد نظارتی و تعهدات بهره وران و ضمانت اجرای تخلف از تعهدات خواهیم پرداخت. برای صدور نظارت الکترونیکی که وظیفه آن

خلاصه ای از متن دادنامه صادره از دادگاه کیفری استان گیلان در مورد اتهام نگهداری مواد مخدر شامل ۳ گرم و ۹۰ سانت شیشه، نگهداری یک حقه وافور، اشتغال به حرفه دندانپزشکی بدون داشتن پروانه رسمی، نگهداری مواد مخدر ۲۰ گرم شیره تریاک به علاوه ۵ گرم تریاک سوخته به شرح زیر است:

متهم به دلیل جرائم ارتكابی به حبس و شلاق تعزیری و جریمه نقدی محکوم شده است. دادگاه با بررسی پرونده و احراز وجود ارکان اعمال ماده ۶۲، باقی مانده حبس وی را به مراقبت الکترونیکی به وسیله پابند الکترونیکی تحت نظارت ۲۴ ساعته سامانه الکترونیکی قوه قضاییه در محدوده شهرستان ۲۰۰ متر در محدوده سکونت وی به استناد ماده ۶۲ تبدیل می نماید. در صورت عدم امکان مراقبت الکترونیکی یا عدم همکاری محکوم مانند عدم تودیع تامین، مجازات حبس اجرا خواهد شد.

محدوده های تعیین شده در این دستور العمل، ۲۰۰ متر، ۵۰۰ متر و ۱۰۰۰ متر است که در صورت حسن رفتار بهره وران، مطابق آیین نامه اجرایی نظارت الکترونیکی می توانند تقاضای گسترش محدوده تردد خود را بدهند. طبق ماده ۲۲ آیین نامه اجرایی نظارت الکترونیکی مصوب ۱۳۹۷، مرجع قضایی می تواند به درخواست شخص تحت مراقبت در مواردی از جمله موارد زیر محدوده مراقبت را تغییر دهد:

الف: پیش نهاد قاضی اجرای احکام به لحاظ حسن رفتار یا اجرای کامل تدابیر نظارتی یا دستورات مراقبتی با موافقت فرد تحت مراقبت

ب: پیش نهاد شورای طبقه بندی زندان

بنابراین دادگاه صادر کننده حکم قطعی که تصمیم گرفته است فرد محکوم علیه را تحت نظارت الکترونیکی قرار دهد باید در صورت وجود شرایط مندرج در ماده ۴۰ ق.م.ا اقدام به صدور چنین رای‌ی بنماید همچنین می‌تواند محکوم علیه را در اجرای نظارت الکترونیکی، ملزم به رعایت تدابیر نظارتی یا دستورهای ذکر شده در تعویق مراقبتی (ماده ۴۲ ق.م.ا) قرار دهد. در خصوص اینکه آیا قاضی اجرای احکام یا دادستان باید این شرایط مندرج در ماده ۴۰ ق.م.ا را بررسی کنند و درخواست محکوم علیه را برای دادگاه بفرستند یا صرف درخواست محکوم علیه، دادستان یا قاضی اجرای احکام موظف به ارسال درخواست به دادگاه است، اداره حقوقی قوه قضاییه در این راستا مطابق با نظریه مشورتی (۱۷) صادره اظهار می‌دارد:

مطابق ماده ۶۲ ق.م.ا مصوب ۱۳۹۲ شرایط مقرر برای برخورداری محکوم به حبس از نظارت الکترونیکی همان شرایط مقرر در ماده ۴۰ و بند «ب» ماده ۴۱ این قانون است و موافقت دادستان یا قاضی اجرای احکام کیفری جزء آن شرایط نیست و ماده ۵۵۳ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ نیز بر لزوم موافقت دادستان یا قاضی اجرای احکام کیفری جهت اعمال نظارت الکترونیکی دلالت ندارد ضمناً تشخیص وجود و تحقق یا عدم تحقق شرایط مقرر برای برخورداری محکوم به حبس از نظارت الکترونیکی با دادگاه است.

ضمناً در مورد شرایط و ضوابط صدور نظارت الکترونیکی که مرتبط به ماده ۴۰ ق.م.ا است، اداره حقوقی قوه قضاییه نظریه مشورتی دیگری را در این رابطه صادر کرده است.

مطابق این نظریه مشورتی (۱۸) که بیان می‌دارد:

بر عهده دادگاه صادر کننده حکم قطعی است، نیازمند احراز شرایط و معیارهایی در محکوم علیه است که همان شرایط صدور تعویق صدور حکم در ماده ۴۰ ق.م.ا است اما همان طور که سابقاً بیان شد، این نهاد ارفاقی دارای معضلات و چالش‌هایی است که به دلیل ساکت بودن قوانین و عدم تصریح دقیق و نوپا بودن آن و... به وجود آمده است که در ادامه مباحث به تحلیل چالش‌های کاربردی این نهاد نظارتی و رفع ابهامات به وجود آمده خواهیم پرداخت. هم‌اکنون توجه شما را به ادامه مطالب جلب می‌نمایم.

۱-۲- عدم شفاف سازی دقیق در مورد معیار و شرایط صدور نظارت الکترونیکی

دادگاه صادر کننده حکم قطعی زمانی می‌تواند نظارت الکترونیکی را صادر کند که ضوابط و معیارهایی را در رابطه با درجه و شدت جرم و همچنین شخصیت مجرم محرز کند. در این رابطه ماده ۶۲ ق.م.ا مصوب ۱۳۹۲ بیان می‌دارد:

در جرائم تعزیری از درجه پنج تا درجه هشت، دادگاه می‌تواند در صورت وجود شرایط مقرر در تعویق مراقبتی که در ماده ۴۰ ق.م.ا این شرایط ذکر شده است، محکوم به حبس را بارضایت وی در محدوده مکانی مشخص تحت نظارت الکترونیکی قرار دهد. تبصره (۱) دادگاه در صورت لزوم می‌تواند محکوم را تابع تدابیر نظارتی یا دستورهای ذکر شده در تعویق مراقبتی قرار دهد.

همچنین طبق تبصره اول ماده ۶۲ ق.م.ا که بیان می‌دارد دادگاه در صورت لزوم می‌تواند محکوم را تابع تدابیر نظارتی یا دستورهای ذکر شده در تعویق مراقبتی قرار دهد که این تدابیر در ماده ۴۲ ق.م.ا احصا شده است.

خلاصه ای از متن دادنامه صادره از دادگاه کیفری استان گیلان در مورد اتهام نگهداری ۱۰ گرم هروئین و ۸.۹ گرم شیشه برای بار دوم به شرح زیر است:

در خصوص درخواست دادیار محترم اجرای احکام کیفری شهرستان مربوطه مبنی بر اعمال مقررات مربوطه به مراقبت الکترونیکی در خصوص متهم با عنایت به آن که حسب ماده ۶۲ ق.م.ا اعمال مقررات مربوط به مراقبت الکترونیکی منوط به وجود شرایط مقرر در تعویق مراقبتی می باشد که یکی از این شرایط عدم وجود سابقه کیفری موثر می باشد که در ما نحن فیه متهم پرونده دارای سابقه کیفری مواد مخدر بوده علیهذا شرایط لازم جهت ارفاق فوق الذکر را نداشته بنابراین به استناد مفهوم ماده ۶۲ ق.م.ا قرار رد درخواست صادر می شود.

رای سوم:

خلاصه ای از متن دادنامه صادره از دادگاه کیفری استان گیلان در مورد اتهام نگهداری مواد مخدر و ۱۰ سانت شیشه، ۶ گرم قارچ، ۵۰۹ گرک تریاک به شرح زیر است:

پیش نهاد قاضی اجرای احکام برای اعمال نظارت سامانه های الکترونیکی ماده ۶۲ موجه نبوده است زیرا برای اعمال این ماده قانونی احراز شرایط مواد ۴۰ و ۴۱ ق.م.ا نیاز است و پیش بینی اصلاح مرتکب که در ما نحن فیه، علاوه بر آنکه حالات و رفتار محکوم نشانه و قرینه ای بر اصلاح وی دیده نمی شود، به اعتبار رفتار ارتكابی نگهداری مواد مخدر و سابقه جرائم ارتكاب مشابه اعم از مواد مخدر، مشروبات الکلی، گاز اشک آور و تهدید، حکم به رد پیش نهاد برای استفاده از نظارت سامانه های الکترونیکی صادر و اعلام می گردد.

همان طور که سابقا بیان شد برای اعمال ماده ۶۲ ق.م.ا باید شرایط مقرر در تعویق مراقبتی در ماده ۴۰ ق.م.ا احراز شود. حال سوال اینجاست که جهت صدور حکم به تعویق مجازات و نیز تعلیق مجازات مذکور در ماده ۴۶ ق.م.ا و استفاده از مزایای آزادی تحت نظارت الکترونیکی موضوع ماده ۶۲ ق.م.ا، وجود تمامی شرایط مورد اشاره در ماده ۴۰ لازم است و یا به صرف وجود هر کدام از بندهای فوق، امکان استفاده از مزایای مذکور وجود دارد؟

در این راستا، این اداره اظهار داشت که برای صدور قرار تعویق صدور حکم، قرار تعلیق اجرای مجازات و نظارت الکترونیکی، احراز تمام شرایط مقرر در ماده ۴۰ ق.م.ا ضروری است.

در متن رویه قضایی نیز اشاره شده است که به دلیل محرز بودن شرایط مقرر در ماده ۴۰ و ۴۱ ق.م.ا دادگاه به صدور نظارت الکترونیکی پرداخته است. در ادامه مباحث به چند مورد از آرای قضایی اشاره خواهیم کرد.

رای اول:

خلاصه ای از متن دادنامه صادره از شعبه سوم دادگاه تجدید نظر استان قم در خصوص اتهام سرقت مستوجب تعزیر و خرید مال مسروقه به شرح زیر است:

متهم در خصوص این اتهام به تحمل یکسال حبس و ۴۰ ضربه شلاق محکوم شده است. دادیار محترم اجرای احکام کیفری در راستای اجرای مقرر در ماده ۶۲ ق.م.ا ناظر به مواد ۴۰ و ۴۱ قانون مرقوم برای مشارالیه تقاضای استفاده از نظارت الکترونیکی نموده است و با توجه به شرایط مندرج در ماده ۴۰ ق.م.ا با تقاضای مزبور در محدوده یک هزارمتری محل سکونت موافقت می شود.

رای دوم:

چهارم مجازات های حبس قابل اعمال است بنابراین مطابق این تبصره برای جرائم تعزیری ۴/۳/۲ دادگاه بدوی در زمان بررسی و صدور حکم نمی تواند حکم به اعمال نظارت سامانه های الکترونیکی بدهد زیرا محکوم علیه باید یک چهارم محکومیت حبس خود را گذرانده باشد.

۲-۲- ابهام در مورد نحوه درخواست زندانی برای استفاده از نظارت الکترونیکی

فرد زندانی برای استفاده از نظارت الکترونیکی به رئیس زندان تقاضا می دهد و رئیس زندان به شورای طبقه بندی زندان و شورای مددکاری زندان ارجاع می دهد سپس آنها حسن رفتار محکوم علیه را تایید می کنند و نظر خود را به قاضی اجرای احکام یا دادستان ارسال می کنند. قاضی اجرای احکام یا دادستان شرایط را بررسی کرده و آن را به دادگاه صادر کننده حکم قطعی اعم از دادگاه بدوی یا تجدید نظر می فرستند تا قاضی دادگاه صادر کننده حکم قطعی شرایط را مجدداً بررسی کند. دادگاه مربوطه تکلیفی به صدور نظارت الکترونیکی حتی با وجود شرایط مقرر برای صدور این نهاد ندارد و این امر کاملاً اختیاری بوده و در کل تصمیم نهایی با قاضی دادگاه صادر کننده حکم قطعی است. تمام درخواست های قضایی زندانیان در سامانه زندانی ثبت می شود و قاضی اجرای احکام ظرف یک هفته بررسی و نتیجه را اعلام می کند (موزن زادگان، ۱۴۰۱، ص ۱۴۰) و رئیس زندان مراتب را به زندانی ابلاغ می کند. در این راستا می توان به چند رای قضایی اشاره کرد:

رای اول:

از دیگر موارد شرط صدور نظارت الکترونیکی، این است که محکوم علیه باید در زندان باشد بنابراین نتیجه می گیریم در صورت متهم بودن فرد و قبل از اثبات مجرمیت وی، دادگاه نمی تواند برای وی نظارت الکترونیکی صادر کند که اداره حقوقی قوه قضاییه طبق نظریه مشورتی (۱۹) در این رابطه اظهار می دارد:

قرار دادن محکوم به حبس تحت نظارت الکترونیکی موضوع ماده ۶۲ ق.م.ا. ۱۳۹۲، ناظر به اجرای حکم بوده و امری اجرائی محسوب می شود و مستقل از امر تعیین مجازات و صدور حکم محکومیت است و چنانچه دادگاه حین صدور حکم نسبت به اعمال مقررات ماده ۶۲ این قانون اقدام نکند، با توجه به اصل قانون مندی دادرسی کیفری مذکور در ماده ۲ ق.آ.د.ک ۱۳۹۲، قرار دادن محکوم تحت نظارت الکترونیکی نیازمند رعایت تشریفات مقرر در ماده ۵۵۳ قانون پیش گفته است؛ بنابراین، اعمال مقررات ماده ۶۲ ق.م.ا. در فرضی که دادگاه حین صدور حکم نسبت به اعمال مقررات این ماده اقدام نکرده باشد، منوط به شروع به اجرای مجازات حبس محکوم خواهد بود ضمناً ماده ۶۲ ق.م.ا. در مورد دامنه شمول این نهاد، بیان می دارد در جرایم تعزیری درجه ۵ تا ۸ دادگاه می تواند در صورت وجود شرایط مقرر در تعویق صدور حکم، محکوم به حبس را با رضایت وی در محدوده مکانی مشخصی تحت نظارت سامانه های الکترونیکی قرار دهد با توجه به این عبارت، کاملاً گویای آن است که اگر جرمی در مرحله دادرسی و صدور حکم شرایط مذکور در ماده ۶۲ قانون مرقوم را داشت، دادگاه بدوی می تواند با احراز شرایط، با درخواست محکوم علیه، حکم به نظارت سامانه های الکترونیکی بدهد اما با توجه به تبصره ۲ این ماده که بیان می دارد مقررات این ماده در مورد حبس های تعزیری درجه ۴/۳/۲ نیز پس از گذراندن یک

در صورت پذیرش درخواست محکوم علیه برای استفاده از نظارت الکترونیکی توسط دادگاه، محدوده‌ی مکانی برای تردد بهره‌ور را مشخص می‌کند و محدوده تردد مجاز و غیرمجاز با نظر شورای طبقه‌بندی به زندانی ابلاغ می‌شود. مدت زمانی که شخص باید تحت نظارت الکترونیکی باشد نمی‌تواند از باقیمانده مدت حبس او بیشتر باشد زیرا این مراقبت به نوعی اجرای مجازات حبس او در محیط بیرون زندان می‌باشد.

در خصوص مدت زمان اجرای نظارت الکترونیکی، اداره حقوقی قوه قضاییه طبق یک نظریه مشورتی اصداری (۲۰) اظهار می‌دارد:

آیا مدت زمان تحت نظارت قرار دادن محکوم به تشخیص دادگاه است و یا دقیقاً به میزان حبس تعیینی است؟

با توجه به ماده ۶۲ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، قراردادن محکوم به حبس در جرایم تعزیری از درجه ۵ تا درجه ۸ (با رضایت و درخواست وی) در محدوده مکانی مشخص، تحت نظارت الکترونیکی به مدت محکومیت حبس وی است. به عبارت دیگر چنین اقدامی مجازات جایگزین حبس با همان مدت خواهد بود.

طبق ماده ۹ آیین نامه، پس از حضور محکوم علیه در محدوده، مرکز موظف است با احراز هویت به شرح زیر اقدام کند:

الف: اخذ وثیقه (۲۱) جهت جبران خسارت وارده (۲۲) به تجهیزات و اجرای تعهدات مربوط

ب: ارائه آموزش‌های لازم به فرد تحت نظارت و اخذ تعهد مبنی بر رعایت ضوابط مربوط

خلاصه‌ای از متن دادنامه صادره از دادگاه تجدید نظر استان قم در مورد اتهام تحصیل مال مسروقه، استفاده از وسیله نقلیه با پلاک تقلبی دارای تغییر در ارقام و مشخصات به شرح زیر است:

متهم به تحمل حبس و شلاق محکوم گردیده است و دادیار اجرای احکام در راستای اجرای ماده ۶۲ ق.م.ا. ناظر به مواد ۴۰ و ۴۱ قانون مرقوم برای مشارالیه تقاضای استفاده از نظارت الکترونیکی کرده است علیهذا با توجه به نوع بزه و عدم پیش بینی اصلاح مرتکب و ترک بزه از سوی ایشان، لذا با درخواست وی فعلاً حسب بند ب ماده ۴۰ ق.م.ا. مخالفت می‌گردد.

رای دوم:

خلاصه‌ای از متن دادنامه صادره از دادگاه تجدید نظر استان قم در مورد اتهام آدم ربایی به عنف، مشارکت در سرقت مقرون به آزار یا مسلح بودن سارق به شرح زیر است:

متهم بخاطر اتهام آدم ربایی به تحمل پنج سال و نیم حبس و بخاطر اتهام معاونت در آدم ربایی به پنج سال و نیم حبس و از حیث مشارکت در سرقت مقرون به آزار به دو و نیم سال حبس مجکوم شده است که به جهت رضایت شاکی و اعمال ماده ۴۸۳ ا.د.ک، حبس دو سال و نیم وی به حبس یک و نیم سال تقلیل یافته است و دادیار اجرای احکام در راستای اجرای ماده ۶۲ ق.م.ا. ناظر به مواد ۴۰ و ۴۱ قانون مرقوم برای مشارالیه تقاضای استفاده از نظارت الکترونیکی کرده است است علیهذا با توجه به نوع بزه و نحوه ارتکاب آن و رها نمودن مجنی علیه در بیابان و عدم احراز تنبیه و اصلاح وی و فقد شرایط ماده ۴۰ ق.م.ا. با تقاضای مزبور موافقت نمی‌شود.

ماده ۸ آیین نامه اجرایی در این رابطه بیان می‌دارد در صورت عدم امکان اجرای مراقبت الکترونیکی یا عدم همکاری بهره‌ور، قاضی اجرای احکام مراتب را جهت کسب تکلیف به مرجع قضایی مربوطه اعلام و وفق تصمیم آن مرجع اقدام می‌کند و ماده ۱۵ آیین نامه اجرایی نیز در این راستا بیان می‌دارد در صورتی که به دلایل فنی یا سایر موانع، ادامه مراقبت الکترونیکی ممکن نباشد، مراتب از طریق مرکز برای کسب تکلیف به مرجع قضایی ذیربط اعلام می‌گردد. اما با توجه به مواد مذکور، به طور دقیق مشخص نشده است که مرجع قضایی چه تصمیمی در صورت عدم همکاری بهره‌ور و یا ایجاد مانع در اجرای نظارت الکترونیکی خواهد گرفت و صرفاً فقط اشاره شده است که مرجع قضایی در این رابطه تصمیم خواهد گرفت اما این که مرجع قضایی چه اختیاراتی در خصوص ضمانت اجرای این تخلفات دارد به طور دقیق بیان نشده است و ابهام در این رابطه وجود دارد. (آرامفر، ۱۳۹۸، ص ۵۸-۷۸)

اما با توجه به توضیحات دو ماده فوق الذکر و رویه های قضایی می‌توان به این نتیجه رسید که مرجع قضایی در صورت عدم همکاری بهره‌ور یعنی همان تخلف از تعهدات و یا در صورت عدم اجرای این نظارت در صورت ایجاد مانع، به ناچار باید رای به ادامه مجازات حبس در زندان را صادر نماید و اختیار دیگری برای آن مرجع وجود نخواهد داشت.

در خصوص تعهداتی که فرد تحت مراقبت، هنگام دریافت تجهیزات الکترونیکی به مرجع قضایی می‌دهد می‌توان به مواردی اعم از عدم خروج از محدوده تعیین شده، عدم فک پلمپ کردن و دستکاری پابند الکترونیکی، عدم خسارت عمدی به تجهیزات الکترونیکی و مواردی از این قبیل اشاره

ت: دریافت هزینه استفاده از تجهیزات از فرد تحت مراقبت مطابق تعرفه (۲۳)، هرماه یا در صورت تمایل وی به صورت یکجا (۲۴)

در رابطه با بند «ب» ماده ۷ فوق الذکر، اداره حقوقی قوه قضاییه طبق یک نظریه مشورتی (۲۵) اظهار می‌دارد:

قرار دادن محکوم به حبس در جرایم تعزیری درجه پنج تا هشت تحت نظارت الکترونیکی موضوع ماده ۶۲ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ ناظر به اجرای حکم بوده و امری اجرایی محسوب می‌شود لذا اعمال مقررات ماده ۶۲ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ منوط به شروع به اجرای مجازات حبس محکوم خواهد بود.

در این راستا می‌توان به یک رای قضایی نیز اشاره کرد:

خلاصه ای از متن دادنامه صادره از دادگاه کیفری استان گیلان در مورد اتهام نگهداری مشروبات الکلی، به شرح زیر است:

از آنجایی که اعمال نظارت سامانه های الکترونیکی در ماده ۶۲ ق.م.ا.م. مستلزم شروع به اجرای حکم حبس محکوم می‌باشد که از نظریه مشورتی ۱۴۰۰/۷/۱۴۰۵ این موضوع برداشت می‌شود و از آنجایی محکومیت اصداری وی هنوز شروع نشده است بنابراین درخواست استفاده از نظارت سامانه های الکترونیکی رد می‌شود.

۳-۲- عدم تصریح دقیق در مورد تعهدات بهره‌ور از نظارت الکترونیکی و ضمانت اجرای تخلف از تعهدات

چیست؟ محکوم به حبس که طبق تصمیم دادگاه بر اساس مقررات ماده ۶۲ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ و نیز تبصره ۲ الحاقی ۱۳۹۹ به این ماده (ماده ۹ قانون کاهش مجازات حبس تعزیری مصوب ۱۳۹۹) تحت نظارت سامانه های الکترونیکی قرار می گیرد، به تصریح ماده ۲۴ آیین نامه اجرایی مراقبت های الکترونیکی مصوب ۱۳۹۷/۰۴/۱۰ رئیس قوه قضاییه واحدهای نظارت الکترونیکی به صورت شبانه روزی وی را از طریق سامانه سما تحت نظارت قرار می دهند و چنانچه برخلاف مقررات یا تعهدات اخذ شده رفتار کند، مراتب توسط مأمور ناظر جهت اتخاذ تصمیم مقتضی حسب مورد به شورای انضباطی زندان یا مقام قضایی ذی ربط گزارش می شود؛ بنابراین در فرض سؤال که مراتب تخطی محکوم یعنی خروج وی از محدوده مراقبتی به دادگاه اعلام شده است، این موضوع که دادگاه چه تصمیمی باید اتخاذ کند، در قانون و آیین نامه اجرایی مراقبت های الکترونیکی مصوب ۱۳۹۷/۰۴/۱۰ رئیس قوه قضاییه پیش بینی نشده است و چنانچه دادگاه خروج محکوم از محدوده مراقبتی را خارج از شمول ماده ۲۵ این آیین نامه تشخیص دهد، با لغو تصمیم قبلی خود مبنی بر تحت نظارت قرار دادن محکوم به حبس در سامانه های الکترونیکی، دستور اجرای محکومیت حبس در زندان را صادر می کند

در صورت حضور با تاخیر اگر تخلفی را که کرده است نتواند توجیه کند، تا سه ماه از این امتیاز محروم می شود (۲۸) و در این مدت به زندان عودت داده می شود و اگر بتواند توجیه کند، محرومیتی برای وی وجود ندارد اما تعهد به عدم انجام تخلف خواهد داد که در صورت تکرار تخلف، به زندان عودت داده می شود و تا پایان محکومیت از این امتیاز محروم می شود. ضمناً اگر بهره ور در حین اجرای نظارت سامانه های

کرد. در زمان اجرای نظارت سامانه های الکترونیکی تنها محدودیت بهره وران، تردد در محدوده تعیین شده برای آن ها است و محدودیت ملاقات یا محدودیت تماس با دیگران را ندارند مگر به دستور مرجع قضایی که در این صورت مراقبت وی به صورت فشرده و مراقبتی می شود که می توان احتمال داد چنین مراقبتی بنابر نظر مرجع قضایی با توجه به شدت جرم ارتكابی است. در صورت ضمانت اجرای تخلف از تعهدات اعم از خارج شدن از محدوده تردد یا خسارت به تجهیزات و یا باز کردن یا همان فک پلمپ پابند الکترونیکی ابهامی در قوانین وجود دارد (آرامفر، ۱۳۹۸، ص ۵۸-۷۸) اما با توجه به اطلاعات بدست آمده از مصاحبات میدانی در خصوص ضمانت اجرای تخلف از تعهدات اینگونه بیان شد که ابتدا به بهره ور اخطار داده می شود که به محدوده تردد بازگردد اما اگر بهره ور بی اعتنایی کند، احضار خواهد شد و موظف است ظرف ۲۴ ساعت خود را معرفی کند اما اگر خود را معرفی نکند، رئیس زندان به مرجع قضایی اعلام و مرجع مربوطه وثیقه ای را که فرد برای استفاده از تجهیزات الکترونیکی و جبران خسارت در صورت آسیب به تجهیزات سپرده است را ضبط می کند و دستور دستگیری و جلب وی را صادر می کند (۲۶).

وی به دلیل تخلف از تعهدات به زندان عودت داده می شود و تا پایان محکومیت از امتیاز استفاده از نظارت الکترونیکی محروم می شود که در این رابطه اداره حقوقی قوه قضاییه نظریه مشورتی را به شرح زیر صادر نموده است (۲۷):

در صورتی که محکوم علیه بر اساس ماده ۶۲ قانون مجازات اسلامی تحت نظارت سامانه الکترونیک قرار گیرد و در مدت تحت نظارت بودن از محدوده تعیین شده در دادنامه تخطی نموده و خارج شود، تکلیف دادگاه صادرکننده دادنامه

خلاصه ای از متن دادنامه صادره از شعبه سوم دادگاه تجدید نظر استان قم در مورد اتهام ترک انفاق توسط زوج به شرح زیر است:

فردی که محکوم به یکسال حبس به دلیل ترک انفاق بوده است، در راستای اجرای ماده ۶۲ ق.م.ا ناظر به بندهای «الف» و «ب» و «ت» ماده ۴۰ قانون مرقوم و ماده ۴۱، دادگاه رای به نظارت الکترونیکی در محدوده ۱۰۰۰ متری از محل سکونت در حوزه قضایی قم موافقت می نماید و در صورت تخلف و خروج از محدوده نظارت الکترونیکی لغو و جهت ادامه حبس به زندان اعاده خواهد شد.

رای دوم:

خلاصه ای از متن دادنامه صادره از شعبه سوم دادگاه تجدید نظر استان قم در مورد اتهام ساخت ۱۲۰ لیتر مشروبات الکلی دست ساز به شرح زیر است:

فردی که محکوم به یکسال حبس و ۷۰ ضربه شلاق و پرداخت ۵۴ میلیون جزای نقدی در حق دولت محکوم شده بود و در شعبه سوم دادگاه تجدیدنظر استان قم رای قطعی گردیده بوده است، در راستای اجرای ماده ۶۲ ق.م.ا ناظر به بندهای الف و ب و ت ماده ۴۰ قانون مرقوم و ماده ۴۱، دادگاه رای به نظارت الکترونیکی در محدوده هزارمتری از محل سکونت در حوزه قضایی قم موافقت می نماید و در صورت تخلف و خروج از محدوده نظارت الکترونیکی لغو و جهت ادامه حبس به زندان اعاده خواهد شد.

رای سوم:

الکترونیکی، شرایط و ضوابط استفاده از این نهاد را از دست بدهد، اداره حقوقی قوه قضاییه (۲۹) نظریه مشورتی دیگری را در این راستا صادر نموده است مبنی بر اینکه در چنین شرایطی، دادگاه صادر کننده حکم قطعی که رای به نظارت سامانه های الکترونیکی داده است می تواند از تصمیم خود عدول کند و با منع قانونی برای عدول از نظر خود مواجه نخواهد بود. در صورت رعایت تعهدات، با انقضای مدت نظارت، فرد به طور مطلق آزاد می شود و مجازات حبس وی اجرا شده محسوب می شود.

ماده ۸ آیین نامه اجرایی نظارت سامانه های الکترونیکی بیان می دارد در صورت عدم امکان اجرای مراقبت الکترونیکی یا عدم همکاری بهره ور، قاضی اجرای احکام مراتب را جهت کسب تکلیف به مرجع قضایی مربوطه اعلام و وفق تصمیم آن مرجع اقدام می کند و ماده ۱۵ آیین نامه اجرایی مربوطه نیز در این راستا بیان می دارد در صورتی که به دلایل فنی یا سایر موانع، ادامه مراقبت الکترونیکی ممکن نباشد مراتب از طریق مرکز برای کسب تکلیف به مرجع قضایی ذیربط اعلام می گردد. از توضیحات دو ماده فوق الذکر می توان به این نتیجه رسید که مرجع قضایی در صورت عدم همکاری بهره ور یعنی همان تخلف از تعهدات و یا در صورت عدم اجرای این نظارت در صورت ایجاد مانع، به ناچار باید رای به ادامه مجازات حبس در زندان را صادر نماید. همچنین در این راستا در صورت ضمانت اجرای تخلف از تعهدات بهره ور می توان به خلاصه ای از چند دادنامه اشاره کرد.

رای اول:

مجازات اسلامی، یک تصمیم قضایی است، بنابراین در صورتی که کشف شود شرایط قانونی در زمان اتخاذ تصمیم رعایت نشده است یا محکوم علیه، مرتکب تخلف از تعهدات شده است، عدول از تصمیم یاد شده با منع قانونی مواجه نیست اما با این تفاسیر، بهتر بود که چنین استثنائی برای این نهاد ارفاقی نیز در قوانین و یا آیین نامه اجرایی مربوطه پیش بینی می شد بنابراین می توان گفت که این امر، یک چالش و خلاء تقنینی است.

مرکز نظارت الکترونیکی وظیفه نظارت را بر عهده دارد که در مرکز آمار و انفورماتیک قوه قضاییه مستقل است. ماموران نظارت دو دسته اند. دسته اول در مرکز کنترل حضور دارند و رصد فرد در مانیتورینگ و تماس با فرد در صورت تخلف را بر عهده داشته و دسته دوم جلب فرد و پیگیری امور تخلفات فرد و گزارش های عملکرد فرد به مرکز را بر عهده دارند (حبیب پروین، ۱۴۰۱، ص ۲۸۵).

ماده ۲۴ آیین نامه اجرایی مربوطه، در این راستا بیان می دارد که واحدهای نظارت الکترونیکی فرد تحت مراقبت را از طریق سما (۳۱) به صورت شبانه روزی تحت نظارت قرار داده چنانچه وی بر خلاف تعهدات اخذ شده و مقررات رفتار نماید مراتب توسط مامور ناظر جهت اتخاذ تصمیم مقتضی حسب مورد به شورای انضباطی زندان یا مقام قضایی ذی ربط گزارش می شود. تبصره: مرکز موظف است حسب درخواست مقام قضایی وضعیت مراقبت و نظارت الکترونیکی فرد تحت مراقبت را گزارش نماید

به موجب مقررات ماده ۵۵۶ آ.د.ک مصوب ۱۳۹۲ محکوم علیه یا متهم مکلف است حسب مورد در طول دوره تعلیق اجرای

خلاصه ای از متن دادنامه صادره از دادگاه کیفری استان گیلان در مورد اتهام نگهداری ۶ گرم هروئین، نگهداری ۷ گرم شیشه، نگهداری ۵ جام پایپ به شرح زیر است:

متهم به دلیل جرائم ارتكابی به حبس و شلاق تعزیری و جریمه نقدی و ابطال گذرنامه و ممنوع الخروجی از خاک جمهوری اسلامی ایران محکوم شده است. دادگاه با بررسی پرونده و احراز وجود ارکان اعمال ماده ۶۲، باقی مانده حبس وی را به مراقبت الکترونیکی به وسیله پابند الکترونیکی تحت نظارت نظارت ۲۴ ساعته سامانه الکترونیکی قوه قضاییه در محدوده شهرستان ۱۰۰۰ متر در محدوده سکونت وی به استناد ماده ۶۲ تبدیل می نماید. در صورت عدم امکان مراقبت الکترونیکی یا عدم همکاری محکوم مانند عدم تودیع تامین، مجازات حبس اجرا خواهد شد.

عدول از تصمیم یاد شده با منع قانونی مواجه نیست اما عدول از رای قطعی دادگاه خلاف قاعده فراغ دادرس است، این قاعده بدان معناست که دادگاه پس از امضای رای، حق تغییر آن را ندارد اما این قاعده استثنائاتی دارد که مواد ۳۰۹، ۳۶۰، ۳۰۵، ۳۶۴، ۴۲۵، ۴۳۸ و ۴۳۹ قانون آیین دادرسی مدنی در مورد تجدید نظرخواهی، واخواهی، اعتراض ثالث و اعاده دادرسی، استثنائات قاعده فراغ دادرس را بیان می کند که در این موارد امکان تغییر رای وجود دارد اما در رابطه با عدول قاضی از رای قطعی نظارت سامانه های الکترونیکی، در قوانین و آیین نامه اجرایی مراقبت های نظارت الکترونیکی چنین امری مبنی بر استثنائی بر قاعده فراغ دادرس پیش بینی نشده است اما در نظریات مشورتی (۳۰) متعددی اشاره شده است که از آنجایی که پذیرش درخواست محکوم به حبس مبنی بر قرار گرفتن تحت نظارت سامانه های الکترونیکی موضوع ماده ۶۲ قانون

از سوی دیگر، ابهامات و خلأهای قانونی مرتبط با نظارت الکترونیکی نیز از جمله چالش‌های اصلی در اجرای این نهاد هستند. در قوانین موجود، شفافیت کافی در مورد دامنه شمول نظارت الکترونیکی، شرایط صدور و الزامات مربوط به تعهدات محکومان دیده نمی‌شود. همچنین، ضمانت اجرای مناسبی برای مواردی که محکومان از این تعهدات تخطی می‌کنند، پیش‌بینی نشده است. نبود این شفافیت‌ها موجب شده که قضات و مقامات اجرایی در مواردی با تردیدهای قانونی مواجه شوند و در نتیجه نتوانند تصمیم‌گیری‌های مناسبی برای اجرای این ابزار اتخاذ کنند.

با توجه به این چالش‌ها، به نظر می‌رسد که برای دستیابی به استفاده بهینه از نظارت الکترونیکی، اصلاحات قانونی و اجرایی ضروری است. پیشنهاد می‌شود که با تجدیدنظر در قوانین و آیین‌نامه‌های موجود، دامنه شمول و شرایط نظارت الکترونیکی به‌طور دقیق‌تر مشخص شود و دستورالعمل‌های اجرایی روشنی برای مقامات قضایی تدوین گردد. همچنین، سرمایه‌گذاری بیشتر در زیرساخت‌های فنی و تأمین تجهیزات پیشرفته مورد نیاز، می‌تواند به افزایش کارایی این نهاد کمک کند. به‌طور کلی، نظارت الکترونیکی به‌عنوان ابزاری مؤثر برای کنترل جرایم و کاهش جمعیت زندان‌ها، نیازمند پشتیبانی کامل از سوی نظام حقوقی و اجرایی کشور است. اصلاح و تکمیل مقررات و فراهم آوردن بسترهای فنی مناسب، می‌تواند این نهاد را به یک جایگزین عملی و مؤثر برای حبس تبدیل کرده و از این طریق، به تقویت عدالت کیفری و بازپروری اجتماعی بزهکاران کمک نماید. ضمناً می‌توان به‌طور خلاصه به ارائه راهکارهای دیگری از جمله موارد زیر اشاره کرد:

مجازات، آزادی مشروط، تعویق صدور حکم و نظام نیمه آزادی و آزادی تحت نظارت سامانه‌های الکترونیکی، امکان نظارت مامور مراقبتی را به شیوه‌هایی که قاضی اجرای احکام کیفری مشخص می‌نماید فراهم آورد و هرگونه اقدامی از قبیل تغییر شغل یا محل اقامت تعیین شده و... را از قبل به اطلاع قاضی اجرای احکام کیفری برساند.

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

نظارت الکترونیکی به‌عنوان یکی از رویکردهای نوین در مدیریت جمعیت زندانیان، در تلاش است تا به جای اعمال حبس سنتی، محکومان را از طریق ابزارهای الکترونیکی و در محدوده‌های مشخص کنترل کند. این فناوری که به‌عنوان جایگزینی برای حبس و با هدف کاهش جمعیت کیفری معرفی شده است، از سال ۱۳۹۲ در قانون مجازات اسلامی وارد نظام حقوقی ایران شده و از سال ۱۳۹۷ به اجرا درآمده است. هدف این نهاد، فراهم کردن فرصتی برای بازپروری بزهکاران و بازگشت آنان به جامعه است، به‌گونه‌ای که بتوانند تحت شرایطی مشخص و محدود در خارج از زندان به زندگی خود ادامه دهند اما علیرغم این اهداف مثبت، نظارت الکترونیکی در ایران با چالش‌های متعدد اجرایی و قانونی مواجه شده است که کارایی و تأثیرگذاری آن را محدود می‌کند. یکی از اصلی‌ترین این چالش‌ها، عدم وجود زیرساخت‌های فنی مناسب و محدودیت در تأمین تجهیزات مورد نیاز نظارت الکترونیکی، از جمله پابندهای الکترونیکی است. هزینه‌های بالای اجرایی و ضعف در سیستم‌های کنترلی و نظارتی، اجرای کامل این ابزار را در سطح ملی دشوار کرده است. این مسئله باعث شده که نظارت الکترونیکی در ایران به‌صورت محدودتر از آنچه پیش‌بینی می‌شد به‌کار گرفته شود.

۵. افزایش آگاهی عمومی و پذیرش اجتماعی: نظارت الکترونیکی نیازمند اعتماد و پذیرش عمومی است. اطلاع‌رسانی به جامعه و حتی خانواده‌های بزهکاران درباره اهداف و مزایای این نهاد، می‌تواند موجب شود که افراد بیشتری این شیوه را بپذیرند و به عنوان یک فرصت برای اصلاح و بازگشت به جامعه آن را درک کنند.

۶. برنامه‌های حمایتی و بازتوانی برای محکومان: برای موفقیت نظارت الکترونیکی، باید از برنامه‌های حمایتی نیز استفاده کرد که شامل مشاوره روان‌شناختی، آموزش‌های شغلی، و برنامه‌های بازپروری اجتماعی باشد. این برنامه‌ها به محکومان کمک می‌کنند که از فرصت نظارت الکترونیکی برای بازگشت موفقیت‌آمیز به جامعه بهره‌مند شوند.

هدف اصلی این پژوهش، شناسایی مشکلات قانونی و اجرایی نظارت الکترونیکی در ایران و ارائه پیشنهادهایی برای بهبود اجرای آن است. در همین راستا، سعی شده ابعاد مختلف این چالش‌ها بررسی و مستندسازی شود. نتایج این پژوهش می‌تواند به اصلاح و تکمیل قوانین مرتبط با نظارت الکترونیکی کمک کند و به مقامات قضایی و قانون‌گذاران در جهت ارتقای کارآمدی این ابزار در نظام عدالت کیفری یاری رساند.

به‌طور خلاصه، نظارت الکترونیکی با توجه به اهمیت آن در کاهش جمعیت کیفری و فراهم آوردن فرصتی برای بازپروری و بازگشت بزهکاران به جامعه، نیازمند توجه ویژه در نظام حقوقی ایران است. امید است که با اصلاح قوانین و تبیین دقیق‌تر آیین‌نامه‌های اجرایی، این نهاد بتواند به‌عنوان راهکاری کارآمد در جهت تحقق عدالت کیفری و بهبود امنیت اجتماعی به‌کار گرفته شود.

۱. آموزش و توانمندسازی مقامات قضایی و قضات: یکی از چالش‌های اجرای نظارت الکترونیکی، نبود دانش کافی در میان قضات و مسئولان اجرایی درباره نحوه استفاده و شرایط اعمال آن است. با برگزاری دوره‌های آموزشی تخصصی برای قضات، دادیاران، و مأموران اجرای احکام، می‌توان آن‌ها را با شرایط و معیارهای مناسب برای صدور نظارت الکترونیکی آشنا کرد تا در تصمیم‌گیری‌ها با اطمینان بیشتری عمل کنند.

۲. تدوین دستورالعمل‌های دقیق و شفاف: هرچند آیین‌نامه‌ها و قوانین کلی در زمینه نظارت الکترونیکی وجود دارند، تدوین دستورالعمل‌های عملیاتی و مشخص‌تر که جزئیات اجرایی و شرایط لازم را توضیح دهد، می‌تواند به افزایش دقت و هماهنگی در اجرای این نهاد کمک کند. این دستورالعمل‌ها باید مواردی چون تخلفات، شرایط اضطراری، و نحوه تعامل نهادهای نظارتی را نیز پوشش دهند.

۳. استفاده از فناوری‌های پیشرفته و نوآوری در ابزارهای نظارتی: نظارت الکترونیکی تنها به پابند الکترونیکی محدود نمی‌شود و می‌توان با استفاده از ابزارهای دیگر همچون سیستم‌های جی‌پی‌اس پیشرفته، نرم‌افزارهای کنترل از راه دور، و مانیتورینگ آنلاین، دقت نظارت را بالا برد.

۴. مشارکت بخش خصوصی در تأمین تجهیزات و خدمات: همکاری با شرکت‌های فناوری و بخش خصوصی برای تأمین و پشتیبانی از تجهیزات نظارتی، می‌تواند به بهبود اجرای نظارت الکترونیکی کمک کند. این رویکرد هزینه‌ها را کاهش می‌دهد و از پشتیبانی تخصصی و فناوری‌های روز بهره‌مند می‌شود.

(۷) اطلاعات بدست آمده از طریق مصاحبه با قضات اجرای احکام که اظهار داشتند برای جرائمی اعم از سرقت مسلحانه، جرائم امنیتی و بر هم زنده نظم و آرامش و دیگر موارد مشابه حتی اگر مشمول ماده ۶۲ ق.م.ا شود، برای آن مجرمین یا نظارت الکترونیکی صادر نمی شود

(۸) با توجه به نظریه مشورتی شماره ۷/۱۴۰۰/۰۹ شرط بهره مندی از نظارت الکترونیکی اجرای مجازات حبس است بنابراین در مورد بند «ج» ماده ۲۱۷ ق.آ.د.ک نظارت الکترونیکی به عنوان قرار تامین کیفری در رویه قضایی اجرا نمی شود و این نظارت مختص محکومان است نه متهمان

(۹) شماره نظریه: ۷/۹۹/۷۴۷

(۱۰) شماره نظریه: ۷/۱۴۰۱/۲۱۴

(۱۱) مطابق با نظریه مشورتی صاداری از اداره حقوقی قوه قضاییه، با توجه به اینکه مطابق بند «ج» ماده ۴۷ ق.م.ا جرایم اقتصادی قابل تعویق و تعلیق اجرای مجازات نمی باشد، اما این امر ارتباطی به عدم بکارگیری از نظارت الکترونیکی ندارد زیرا در ماده مذکور موارد ممنوعیت تعویق صدور حکم و تعلیق اجرای مجازات در جرایم احتشاء شده و اشاره ای به ممنوعیت قرار دادن محکوم به حبس تحت نظارت الکترونیکی در این جرایم ندارد. شماره نظریه: ۷/۱۴۰۲/ ۵۲

(۱۲) با عنایت به موضوع ماده ۶۲ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، آزادی تحت نظارت الکترونیکی موضوع ماده مذکور، مختص محکومان به حبس است و محکومان مالی که در اجرای مواد ۳ و ۲۲ قانون نحوه اجرای محکومیت های مالی مصوب ۱۳۹۴ حبس می شوند از قلمرو شمول این نهاد، خروج موضوعی دارند. شماره نظریه: ۷/۱۴۰۱/۴۸۸

(۱) منظور از بهره ور، مجرمینی هستند که از تجهیزات الکترونیکی استفاده می نمایند

(۲) از این پس در این پژوهش منظور از پابند، پابند الکترونیکی است

(۳) مبنای اخذ موافقت این است که متهم احیانا نسبت به تبعات بدنامی بستن تجهیزات الکترونیکی و برچسب بزهکاری خود در جامعه آگاهی داشته باشد و با اراده کامل موافقت خود را اعلام کند

(۴) از این پس در این پژوهش منظور از آیین نامه، آیین نامه اجرایی مراقبت های الکترونیکی مصوب ۱۳۹۷/۰۴/۱۱ است

(۵) در این راستا اداره حقوقی قوه قضاییه مطابق با نظریه مشورتی صاداری اعلام کرده است که شرط گذراندن یک چهارم حبس محکوم علیه برای جرائم ارتكابی قبل از اجرایی شدن قانون کاهش مجازات حبس اعمال مواد ۵۷ و ۶۲ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ نیز قابل اعمال است زیرا موضوع مواد ۸ و ۹ قانون کاهش مجازات حبس تعزیری مصوب ۱۳۹۹، ناظر به تجویز استفاده از نظام نیمه آزادی و آزادی تحت نظارت الکترونیکی در جرایم تعزیری درجه دو، سه و چهار است همچنین مطابق با ماده ۱۰ ق.م.ا، قوانین مساعد به حال مرتکبین عطف به ما سبق می شوند. شماره نظریه: ۷/۹۹/۱۲۳۰

(۶) طبق نظریه مشورتی شماره ۹۹-۱۸۶/۲-۱۹۳۵ منظور از گذراندن یک چهارم مجازات حبس، گذشت یک چهارم مجازات حبس مندرج در حکم است نه مجازات قانونی

(۲۲) ماده ۱۲ آیین نامه بیان می‌دارد: در صورت ورود خسارت به تجهیزات از ناحیه استفاده کننده میزان خسارت وارده از محل وثیقه وصول می‌شود در صورت اعتراض، تعیین میزان خسارت با نظر کارشناس است که مرکز آمار و فناوری اطلاعات قوه قضاییه معین می‌کند. مبلغی که به عنوان وثیقه دریافت می‌شود در پایان دوره مجازات و تحویل پابند به مرکز به فرد مسترد می‌شود و اگر به خاطر ورود خسارت به تجهیزات الکترونیکی یا نقض تعهدات مبلغی از وثیقه اخذ شده باشد با احتساب مبالغ اخذ شده، مابقی مبلغ وثیقه به فرد مسترد می‌شود. در صورت ورود هرگونه خسارت ناشی از تعدی یا تفریط فرد به تجهیزات الکترونیکی نام برده مکلف به جبران خسارت می‌باشد ضمناً هرگونه تخریب یا صدمه به تجهیزات الکترونیکی در طول مدت نظارت باید به مرجع قضایی صادر کننده این نهاد اعلام شود

(۲۳) طبق مصاحبه با بهره‌وران نظارت الکترونیکی در رابطه با هزینه‌های اجاره تجهیزات الکترونیکی آنان اظهار داشتند که فرد ماهانه ۱۵۰ تا ۳۰۰ هزار تومان بسته به نوع تجهیزات الکترونیکی پرداخت می‌کند. قیمت وثیقه‌ای که اول برای جبران ضرر و زیان می‌گذارد ۲/۵ میلیون تا ۵ میلیون تومان (بسته به نوع تجهیزات الکترونیکی و ویژگی‌ها و برند آن) و یا قیمت وثیقه دو برابر معادل قیمت روز دستگاه می‌باشد که سالانه از سوی سازمان اقدامات تأمینی و تربیتی تعیین می‌شود

(۲۴) فرد می‌تواند یا قیمت اجاره را یکجا پرداخت کند یا چند ماه را پرداخت نکند و از قیمت وثیقه کم شود و یک وثیقه کلی نیز برای آزادی از زندان که قیمت آن وثیقه بسته به سبک و سنگینی جرم می‌باشد نیز باید بسپارد (قسمت دوم

(۱۳) چنانچه فردی چندین محکومیت به حبس قابل اجرا داشته باشد قرار دادن وی تحت نظارت الکترونیکی در هر محکومیت به حبس، در صورتی است که دادگاه صادر کننده این محکومیت ضمن صدور حکم به حبس یا بر اساس ماده ۵۵۳ ق.آ.د.ک ۱۳۹۲ نسبت به اعمال ماده ۶۲ ق.م.ا اقدام کرده باشد؛ لذا اتخاذ چنین تصمیمی و اعمال ماده ۶۲ مذکور در خصوص یک محکومیت به حبس قابل تسری به سایر محکومیت‌های حبس وی نیست. شماره نظریه: ۷/۱۴۰۰/۱۵۹۶

(۱۴) اطلاعات بدست آمده از طریق مصاحبه با قضات اجرای احکام و قضات دادگاه و بهره‌وران نظارت الکترونیکی

(۱۵) اطلاعات بدست آمده از طریق مصاحبه با بهره‌وران نظارت الکترونیکی

(۱۶) اطلاعات بدست آمده از طریق مصاحبه با بهره‌وران نظارت الکترونیکی

(۱۷) شماره نظریه: ۷/۱۴۰۱/۱۱۰۴

(۱۸) شماره نظریه: ۷/۱۴۱۰۲/۴۸۱

(۱۹) شماره نظریه: ۷/۱۴۰۱/۷۹۱

(۲۰) شماره نظریه: ۷/۹۸/۳۰۵

(۲۱) بند «خ» آیین نامه در این راستا بیان می‌دارد: وثیقه هر مال اعم از منقول، غیرمنقول، وجه نقد و یا ضمانتنامه بانکی که به منظور جبران خسارت یا هزینه‌های مربوط به تجهیزات نصب شده مراقبت الکترونیکی سپرده می‌شود

(۳۰) شماره نظریه مشورتی اول: ۷/۱۴۰۰/۱۲۳۹ شماره
نظریه مشورتی دوم: ۷/۱۴۰۰/۵۵۹ شماره نظریه مشورتی
سوم: ۷/۹۸/۱۸۴۶

(۳۱) سما مخفف سامانه مراقبت الکترونیکی است که مجموعه
ای از نرم افزارها و سخت افزارهای مرتبط است که از طریق یک
شبکه رایانه‌ای و مخابراتی برای نظارت و کنترل افراد تحت
مراقبت طراحی و راه اندازی شده است. بند «ج» ماده ۱ آیین
نامه اجرایی مراقبت های الکترونیکی مصوب ۱۳۹۷/۰۴/۱۱

سیاسگزاری

از معاونت محترم پژوهشی به خاطر حمایت معنوی در
اجرای پژوهش حاضر سپاسگزاری می‌شود.
از آقای دکتر عبدالله علیزاده به خاطر بازبینی متن مقاله و ارائه
نظریه‌های ساختاری تشکر و قدردانی می‌شود.
از داوران محترم به خاطر ارائه نظریه‌های ساختاری و
علمی سپاسگزاری می‌شود.
نگارندگان بر خود لازم می‌دانند از آقای دکتر محمد رسول
آهنگران به خاطر مطالعه متن مقاله حاضر و ارائه نظریه‌های
ارزشمند سپاسگزاری نمایند.

منابع

الف) کتاب/مقاله/پایان نامه:

- * آرامفر، شاهین «قراره‌های تامین کیفری توام با ضرورت اخذ موافقت متهم» پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۳۹۸.
- * آشوری، محمد، جایگزین های زندان یا مجازات های بینابین، ویراست سوم، تهران، انتشارات جهش، ۱۴۰۱.
- * اصغری، افشین، حبس خانگی در حقوق ایران و انگلیس، (پایان نامه کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا و جرم شناسی، تهران، دانشگاه علوم قضایی)، ۱۳۹۸.

این مطلب از طریق مصاحبه با بهره وران نظارت الکترونیکی
بدست آمده است)

(۲۵) شماره نظریه: ۷/۹۸/۱۹۱۰

(۲۶) در آیین نامه اجرایی زندانیان مشمول این آیین نامه
بند «و» تبصره (۱۷) ماده واحده قانون بودجه سال ۱۳۹۳ کل
کشور مصوب ۱۳۹۳/۰۱/۱۷ هیات وزیران نظارت به عهده
مامورین انتظامی نهاده شده و برابر ماده ۶ آیین نامه: «
واحدهای نظارت الکترونیکی، زندانیان را به صورت شبانه
روزی تحت نظارت قرار داده و در صورت تخلف از تعهدات یاد
شده، بلافاصله موضوع توسط این واحد ها حسب مورد از
طریق تلفن یا با کمک مامورین انتظامی محل، کنترل و
متخلف به زندان احضار می شود»

(۲۷) شماره نظریه: ۷/۱۴۰۰/۵۵۹

(۲۸) اطلاعات بدست آمده از طریق مصاحبه میدانی با بهره
وران نظارت الکترونیکی

(۲۹) پذیرش درخواست محکوم به حبس مبنی بر قرار گرفتن
تحت نظارت سامانه های الکترونیکی موضوع ماده ۶۲ قانون
مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ یک تصمیم قضایی است؛
بنابراین در صورتی که کشف شود شرایط قانونی در زمان اتخاذ
تصمیم رعایت نشده و یا محکوم علیه حین اجرا شرایطی را
که تداوم آن ها در زمان اجرا جزو شروط قانونی بهره مندی
از این تأسیس می باشد را از دست داده است، عدول از تصمیم
یادشده با منع قانونی مواجه نیست. شماره
نظریه: ۷/۱۴۰۰/۱۲۳۹

۹	مشارکت در سرقت تمیزی احشام	سه سال حبس / ۵۰ ضربه شلاق / رد مال	رد درخواست	دادگستری قم
۱۰	جمل / کلاهبرداری	سه سال حبس / دو میلیون تومان جزای نقدی	هزار متر	دادگستری قم
۱۱	آدم ربایی به عنف/ مشارکت در سرقت مقرون به آزار	۵ سال حبس	رد درخواست	دادگستری قم
۱۲	تحصیل مال مسروقه	یکسال حبس / ۵۰ ضربه شلاق	هزار متر	دادگستری رباط کریم
۱۳	قدرت نمایی با چاقو	۹۱ روز حبس	هزار متر	دادگستری تهران
۱۴	نگهداری ۱۰ گرم هروئین و ۸ گرم شیشه	*****	رد درخواست	دادگستری گیلان
۱۵	فعالیت آموزشی منابر شرح مقدس اسلام	*****	رد درخواست	دادگستری گیلان
۱۶	نگهداری ۴ گرم شیشه/ ۲ گرم هروئین	*****	رد درخواست	دادگستری گیلان
۱۷	نگهداری مشروبات الکلی	*****	رد درخواست	دادگستری گیلان
۱۸	نگهداری مواد مخدر/ استعمال مواد مخدر/ اختفا مواد مخدر	*****	رد درخواست	دادگستری گیلان
۱۹	وارد کردن مواد مخدر به داخل زندان	*****	رد درخواست	دادگستری گیلان
۲۰	نگهداری مواد مخدر	شلاق / جریمه نقدی	۱۰۰۰ متر	دادگستری گیلان
۲۱	نگهداری مواد مخدر	حبس / شلاق / جزای نقدی	۱۰۰۰ متر	دادگستری گیلان
۲۲	نگهداری مواد مخدر	حبس / شلاق / جزای نقدی	۲۰۰ متر	دادگستری گیلان
۲۳	نگهداری ۹ کیلو تریاک	*****	۱۰۰۰ متر	دادگستری گیلان
۲۴	نگهداری ۶ گرم هروئین	حبس / شلاق / جزای نقدی / ابطال گذرنامه	۱۰۰۰ متر	دادگستری گیلان

جدول شماره ۱: مصاحبه با بهره وران نظارت الکترونیکی

*باری، مجتبی، تبیین جایگاه قراردادهای تامین کیفری و نظارت قضایی، تهران، انتشارات جنگل، ۱۳۹۵.

* برنار بولک، کیفرشناسی، ترجمه علی حسین نجفی ابرنآبادی، ویراست پنجم، تهران، انتشارات مجمع علمی و فرهنگی مجد، ۱۴۰۲.

* تدین، عباس، «نظارت الکترونیکی گامی به سوی جایگزین حبس» مجله حقوقی دادگستری، شماره ۶۴، ۱۳۸۷

* حبیب پروین، کریم، نظارت الکترونیکی در حقوق کیفری ایران و انگلستان، تهران، انتشارات میزان، ۱۴۰۱.

* طهماسبی، جواد، آیین دادرسی کیفری اجرای احکام، تهران، انتشارات میزان، ۱۳۹۸.

* نجفی ابرنآبادی، علی حسین، کیفرشناسی، تهران، انتشارات مجد، ۱۴۰۲.

* فروغی، فضل الله، امیر ایرانی، «مطالعه تطبیقی شناسایی و اجرای نظارت الکترونیکی در حقوق کیفری ایران و آمریکا» نشریه مطالعات حقوق تطبیقی، شماره ۲، ۱۳۹۵.

* موذن زادگان، حسنعلی، محسن مرادی اوچقاز، جایگزین شناسی کیفر حبس در آینه آرای قضایی، تهران، انتشارات مهر کلام، ۱۴۰۰.

* حسینی موذن زادگان، بحران کرونا و دادرسی کیفری الکترونیکی، تهران، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی، ۱۴۰۱.

(ب) مصاحبات میدانی:

شماره وکیل دادگستری	محل خدمت	سازمان وابسته
۱	قم	کانون وکلای دادگستری
۲	قم	کانون وکلای دادگستری
۳	قم	کانون وکلای دادگستری
۴	تهران	کانون وکلای دادگستری
۵	تهران	مرکز وکلای قوه قضاییه
۶	تهران	مرکز وکلای قوه قضاییه
۷	گیلان	کانون وکلای دادگستری
۸	لرستان	کانون وکلای دادگستری
۹	تبریز	کانون وکلای دادگستری

جدول شماره ۲: مصاحبه با وکلای دادگستری

شماره بهره ور	نوع جرم	میزان مجازات	محدوده تردد	محل صدور حکم نظارت الکترونیکی
۱	ترک انفاق	یکسال حبس	هزار متر	دادگستری قم
۲	ساخت ۱۲۰ لیتر مشروبات الکلی	یکسال حبس / ۲۰ ضربه شلاق / ۵۴ میلیون تومان جزای نقدی	هزار متر	دادگستری قم
۳	سو استفاده از سند سفید امضا	یکسال حبس	هزار متر	دادگستری قم
۴	سرقت مستوجب تمیز	چهار سال حبس / ۷۴ ضربه شلاق / رد مال	۲۰۰ متر	دادگستری قم
۵	سرقت مستوجب تمیز/ شروع به سرقت/ خرید مال مسروقه با علم به مسروقه بودن	یکسال حبس / ۴۰ ضربه شلاق	هزار متر	دادگستری قم
۶	تغییر در ارقام و مشخصات شماره پلاک موتور/ استفاده از وسیله نقلیه با پلاک نقلی/ تحصیل مال مسروقه	سه سال حبس / ۷۴ ضربه شلاق	هزار متر	دادگستری قم
۷	ربا خواری	۶ ماه حبس / ۴۰ ضربه شلاق / سه میلیون تومان جزای نقدی	هزار متر	دادگستری قم
۸	تحصیل مال مسروقه/ تصرف در اموال مسروقه	حبس / شلاق	رد درخواست	دادگستری قم

شماره قاضی	سمت قضایی	محل خدمت
۱	قاضی دادگاه کیفری	قم
۲	قاضی دادگاه کیفری	قم
۳	قاضی اجرای احکام	قم
۴	قاضی اجرای احکام	تفرش
۵	قاضی اجرای احکام	گیلان
۶	دادیار	گیلان
۷	بازپرس اسبق	قم
۸	دادیار	قم

جدول شماره ۳: مصاحبه با قضات